

Postawy wobec płacenia podatków

Przedruk i rozpowszechnianie
tej publikacji **w całości** dozwolone
wyłącznie za zgodą CBOS.
Wykorzystanie **fragmentów**
oraz danych empirycznych
wymaga podania źródła

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2016 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

- ✓ Wśród badanych niemal powszechne (92%) jest przekonanie, że należy płacić podatki, gdyż z nich finansowane są ważne cele i potrzeby społeczne, takie jak bezpieczeństwo, służba zdrowia, szkolnictwo itp. Jednocześnie ogromna większość ankietowanych (90%) jest zdania, że pieniądze trafiające do budżetu często są nieracjonalnie wydawane, a ponadto – że podatki są zbyt wysokie w stosunku do tego, co państwo zapewnia obywatelom (87%).
- ✓ Zdecydowana większość Polaków uważa, że nasz system podatkowy jest nieszczelny, że istnieje wiele luk w prawie podatkowym (82%), a także – iż jest on zbyt skomplikowany (78%). Mimo dostrzeganych mankamentów systemu podatkowego, uchylanie się od płacenia podatków wyraźnie częściej postrzegane jest jako forma okradania współobywateli (87%) niż jako wyraz zaradności (19%).
- ✓ Spośród różnych zachowań związanych z uchylaniem się od płacenia podatków, bądź też wyłudzeniem pieniędzy od państwa, z największym potępieniem spotyka się wyłudzenie podatku VAT przez firmy (91% badanych uważa, że zachowanie takie nie może być usprawiedliwione), podawanie nieprawdziwych informacji w celu uzyskania nienależnych świadczeń społecznych (90%), rejestrowanie działalności gospodarczej w „rajach podatkowych” przez osoby pełniące ważne funkcje publiczne (87%). Natomiast relatywnie najłagodniej badani oceniają niepłacenie abonamentu radiowo-telewizyjnego (45% jest zdania, że zachowanie to nie może być usprawiedliwione).
- ✓ Niezmiennie od lat Polacy częściej opowiadają się za progresywnym niż liniowym opodatkowaniem dochodów (66% wobec 24%).

Szacuje się, że luka podatkowa¹, tj. różnica między wartością dochodów podatkowych, które – na podstawie obowiązujących regulacji prawnych i skali aktywności gospodarczej – powinny wpływać do sektora finansów publicznych a faktycznymi dochodami podatkowymi, wynosi w przypadku VAT 35–55 mld zł, natomiast w przypadku CIT 10–40 mld zł². Zmniejszenie tej luki w istotny sposób mogłoby poprawić stan finansów publicznych. Jakie nastawienie mają Polacy do płacenia podatków? Co sądzą o istniejącym systemie podatkowym? Czy uchylanie się od płacenia podatków postrzegają raczej jako wyraz zaradności czy też jako formę okradania współobywateli? Jakie zachowania związane z uchylaniem się od płacenia podatków bądź też wyłudzeniem pieniędzy od państwa potępiają, a jakie są skłonni akceptować? Zapytaliśmy o to w jednym z naszych ostatnich sondaży³.

OPINIE NA TEMAT PODATKÓW

Wśród badanych niemal powszechne (92%) jest przekonanie, że należy płacić podatki, gdyż z nich finansowane są ważne cele i potrzeby społeczne, takie jak bezpieczeństwo, służba zdrowia, szkolnictwo itp. Jednocześnie ogromna większość ankietowanych (90%) jest zdania, że pieniądze trafiające do budżetu są często nieracjonalnie wydawane, a ponadto – że podatki są zbyt wysokie w stosunku do tego, co państwo zapewnia obywatelom (87%). Zdecydowana większość Polaków uważa, że nasz system podatkowy jest nieszczelny, że istnieje wiele luk w prawie podatkowym (82%), a także – iż jest zbyt skomplikowany (78%). Warto zaznaczyć, że opinie, iż system podatkowy jest zbyt skomplikowany, formułowane są względnie niezależnie od poziomu wykształcenia, natomiast przekonanie o nieszczelności systemu podatkowego najczęściej wyrażają absolwenci wyższych uczelni (zob. tabele aneksowe). Mimo dostrzeganych mankamentów systemu podatkowego, uchylanie się od płacenia

¹ Raport „Przeciwdziałanie szarej strefie w Polsce”; http://www.mf.gov.pl/documents/764034/5123644/20160407_GCNP_raport_szara_strefa.pdf

² https://www.mr.gov.pl/media/14840/Plan_na_rzecz_Odpowiedzialnego_Rozwoju_prezentacja.pdf

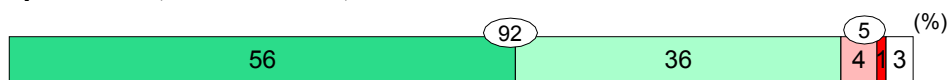
³ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (313) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 5–12 maja 2016 roku na liczącej 1100 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

podatków zdecydowanie częściej postrzegane jest jako forma okradania współobywateli (87%) niż jako wyraz zaradności (19%). Ze stwierdzeniem, że uchylanie się od płacenia podatków jest wyrazem zaradności, najczęściej zgadzają się badani o najniższych dochodach *per capita*, oceniający własne warunki materialne jako złe lub średnie, osoby z wykształceniem podstawowym / gimnazjalnym, respondenci w wieku 45–54 lata, mieszkańcy wsi i miast do 20 tys. ludności (zob. tabele aneksowe).

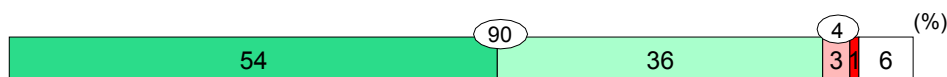
CBOS

RYS. 1. CZY ZGADZA SIĘ PAN(I) CZY TEŻ NIE ZGADZA Z NASTĘPUJĄCYMI STWIERDZENIAMI?

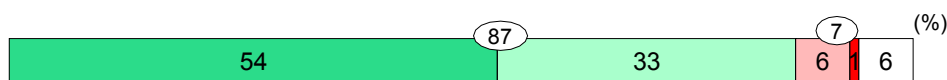
Należy płacić podatki, gdyż z nich finansowane są ważne cele i potrzeby społeczne, np. bezpieczeństwo, służba zdrowia, szkolnictwo

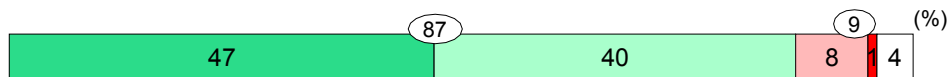
Pieniądze trafiające do budżetu są często nieracjonalnie wydawane

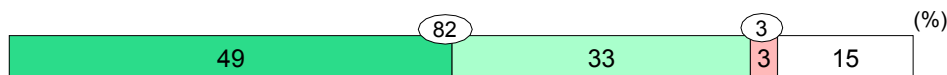
Podatki są zbyt wysokie w stosunku do tego, co państwo zapewnia obywatelom

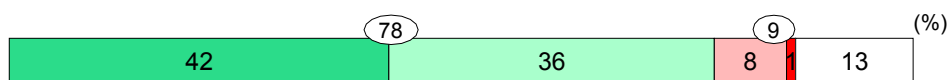
Uchylanie się od płacenia podatków jest formą okradania współobywateli

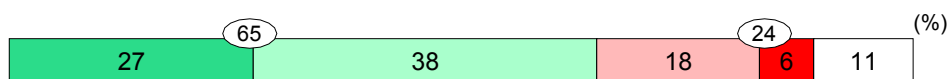
Nasz system podatkowy jest nieszczelny, istnieje wiele luk w prawie podatkowym

Nasz system podatkowy jest zbyt skomplikowany

W dzisiejszych czasach uczciwe płacenie podatków jest formą patriotyzmu

Uchylanie się od płacenia podatków jest wyrazem zaradności

■ Zdecydowanie się zgadzam ■ Raczej się zgadzam
■ Raczej się nie zgadzam ■ Zdecydowanie się nie zgadzam
 Trudno powiedzieć

Dwie trzecie ankietowanych (65%) jest zdania, że w dzisiejszych czasach uczciwe płacenie podatków jest formą patriotyzmu. Przekonanie to ponadprzeciętnie często podzielają badani mający 45 lat i więcej, mieszkający w miastach do 20 tys. ludności, o miesięcznych dochodach *per capita* powyżej 1400 zł, uczestniczący w praktykach religijnych co najmniej raz w tygodniu (zob. tabele aneksowe).

PROGRESYWNE CZY LINIOWE OPODATKOWANIE DOCHODÓW?

Niezmiennie od lat Polacy w większości opowiadają się za progresywnym opodatkowaniem dochodów. Obecnie dwie trzecie ankietowanych (66%) uważa, że osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż te, które zarabiają mało, a blisko jedna czwarta (24%) jest zdania, że wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od swoich dochodów. Uwzględniając dłuższą perspektywę można zauważyć, że w ciągu ostatniego dziesięciolecia przybyło zwolenników liniowego opodatkowania dochodów.

Za liniowym opodatkowaniem częściej niż pozostali opowiadają się badani mieszkający w największych miastach, znajdujący się w dobrym położeniu materialnym – zadowoleni z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych, o najwyższych dochodach *per capita*, absolwenci wyższych uczelni, a także najmłodsi ankietowani. Z kolei za progresywnym opodatkowaniem najczęściej optują respondenci najstarsi, mieszkańcy wsi, badani z wykształceniem podstawowym / gimnazjalnym, zasadniczym-zawodowym, osoby znajdujące się w najtrudniejszym położeniu materialnym (zob. tabele aneksowe).

Tabela 1

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń wśród ogółu badanych											
	VII '95	VIII '96	V '97	V '99	IX '01	III '03	IV–V '05	IX–X '07	VIII–IX '09	VI–VII '11	IV–V '15	V '16
	w procentach											
Trudno powiedzieć	4	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1	
Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało (1+2+3)	-	-	72	-	76	-	73	67	71	68	64	66
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	8	-	6	-	7	7	7	6	9	7
Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów (5+6+7)	-	-	18	-	14	-	15	21	20	23	24	24
Trudno powiedzieć	-	-	2	-	4	-	5	5	2	3	3	3

**STOSUNEK DO RÓŻNYCH ZACHOWAŃ ZWIĄZANYCH Z UCHYLANIEM SIĘ
OD PŁACENIA PODATKÓW**

Badanym przedstawiliśmy listę zachowań związanych z uchylaniem się od płacenia podatków oraz wyłudzeniem pieniędzy z budżetu państwa. Udzielając odpowiedzi badani posługiwali się skalą od -5 do +5, na której -5 oznaczało, że dane zachowanie nigdy nie może być usprawiedliwione, a +5 – że zawsze może być usprawiedliwione. Uzyskane wyniki przedstawiamy w formie zagregowanej do trzech kategorii: potępienie danego zachowania (punkty na skali od -5 do -1), neutralne nastawienie (punkt 0), przyzwolenie na dane zachowanie (punkty na skali od 1 do 5). Dla pełniejszej informacji posługujemy się wartościami średnich, które dodatkowo pokazują natężenie potępienia bądź przyzwolenia na dane zachowanie.

Tabela 2

	Średnia na skali od -5 do 5	Potępienie (nie może być uspra- wiedliwione)	Neutralne nastawienie (środek skali)	Przyzwolenie (może być usprawie- dliwione)	Trudno powie- dzieć
Wyłudzenie podatku VAT z budżetu państwa przez firmy	-4,41	91	3	2	4
Podawanie przez ludzi nieprawdziwych informacji o sobie w celu uzyskania od państwa świadczeń społecznych, które im się nie należą	-4,12	90	4	3	3
Rejestrowanie działalności gospodarczej w „rajach podatkowych” przez osobę pełniącą ważne funkcje publiczne, np. posła	-4,26	87	5	2	6
Sprzedawanie towarów bez akcyzy, np. papierosów, alkoholu pochodzących z przemytu	-3,41	80	8	8	3
Zatajanie części swoich zarobków w celu zmniejszenia płaconych podatków	-3,35	78	10	9	3
Zatrudnianie kogoś „na czarno” (bez umowy)	-3,15	77	9	11	3
Kupowanie towarów bez akcyzy, np. papierosów, alkoholu pochodzących z przemytu	-3,14	76	10	11	3
Rejestrowanie działalności gospodarczej w „rajach podatkowych” (krajach, gdzie podatki są znacznie niższe)	-2,86	68	11	13	8
Podejmowanie pracy „na czarno” (bez umowy)	-1,71	59	14	25	2
Wykorzystywanie luk prawnych w celu zmniejszenia płaconych podatków	-1,63	54	16	23	7
Niepłacenie abonamentu radiowo- -telewizyjnego	-0,92	45	25	25	5

W przypadku wszystkich przedstawionych sytuacji przeważała dezaprobatą – częściej potępiano dane zachowanie, niż uważano, że może być ono usprawiedliwione. Niemal powszechny sprzeciw budzi wyłudzenie przez firmy podatku VAT z budżetu państwa (91%), podawanie nieprawdziwych informacji o sobie w celu uzyskania od państwa nienależnych świadczeń społecznych (90%), a także rejestrowanie działalności gospodarczej w „rajach podatkowych” przez osoby pełniące ważne funkcje publiczne, np. posłów (87%). Należy zaznaczyć, że rejestrowanie działalności w „rajach podatkowych” przez zwykłych obywateli, niepełniących ważnych funkcji publicznych, nie spotyka się już z tak powszechną dezaprobatą, choć ponad dwie trzecie ankietowanych (68%) uważa, że nie może być ono usprawiedliwione.

Ośmiu na dziesięciu badanych nie widzi usprawiedliwienia dla sprzedawania towarów bez akcyzy, np. papierosów, alkoholu pochodzących z przemytu, natomiast potępienie kupowania tego typu towarów jest tylko nieznacznie mniejsze (76% ankietowanych sądzi, że takie zachowanie nie może być usprawiedliwione). Zdecydowana większość (78%) uważa za nieakceptowalne zatajanie części swoich zarobków w celu zmniejszenia płaconych podatków. Z podobną dezaprobatą spotyka się zatrudnianie kogoś „na czarno”, bez umowy (77%), natomiast podejmowanie takiej pracy potępia zdecydowanie mniej badanych (59%). Różnice w ocenach wynikają przypuszczalnie z przekonania, że pracę bez umowy podejmuje się na ogół z braku innej możliwości i że rozwiązanie takie niekoniecznie musi być korzystne dla pracownika, natomiast prawdopodobnie korzystne jest dla pracodawcy.

Nastawienie do wykorzystywania luk prawnych w celu zmniejszenia płaconych podatków jest już mniej restrykcyjne, choć ponad połowa ankietowanych (54%) nie znajduje usprawiedliwienia dla tego typu zachowania. Spośród przedstawionych zachowań stosunkowo najrzadziej badani potępiają niepłacenie abonamentu radiowo-telewizyjnego, jednak i ono wyraźnie częściej jest potępiane niż akceptowane (45% wobec 25%). Wynik ten jest interesujący, gdyż, jak wiadomo z danych Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji⁴, abonament radiowo-telewizyjny płaci zaledwie 8% gospodarstw domowych. Nawet zakładając, że niemały odsetek gospodarstw jest zwolniony z opłat abonamentowych, można stwierdzić, że uzyskane dane świadczą o dużej rozbieżności między deklarowanymi przekonaniem a faktycznymi działaniami.

⁴ Dane ze *Sprawozdania Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2015 roku*; http://www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/Portals/0/komunikaty/spr-info-krrit-2015/sprawozdanie--krrit-z-dzialalnosci-w-2015-r..pdf

Dla celów analiz społeczno-demograficznych utworzony został syntetyczny wskaźnik przyzwolenia na uchylanie się od płacenia podatków / wyłudzenie pieniędzy od państwa, wyrażający dla każdego respondenta uśredniony (dla jedenastu analizowanych zachowań) stopień przyzwolenia na uchylanie się od płacenia podatków / wyłudzenie pieniędzy z budżetu państwa. Wskaźnik ten przyjmuje wartości od -5 do 5 – im wyższa jego wartość, tym większe przyzwolenie na omijanie opodatkowania / wyłudzenie pieniędzy od państwa.

Od czego zależy akceptacja rozmaitych zachowań związanych z uchylaniem się od płacenia podatków? Jak wynika z analiz wielozmiennowych, istotne znaczenie w tym kontekście odgrywają: wiek, miejsce zamieszkania, położenie materialne, a także płeć. Mniejsze przyzwolenie na uchylanie się od płacenia podatków / wyłudzenie od państwa nienależnych świadczeń deklarują respondenci mający 45 lat i więcej, mieszkańcy miast do 100 tys. ludności, osoby dobrze oceniające własne warunki materialne. Można również zauważyć, że bardziej restrykcyjne podejście w tym zakresie przejawiają kobiety niż mężczyźni.

Tabela 3. Uchylanie się od płacenia podatków a zmienne społeczno-demograficzne

		Syntetyczny wskaźnik przyzwolenia na uchylanie się od płacenia podatków / wyłudzenie pieniędzy od państwa na skali od -5 do +5
Płeć	Kobiety	-3,20
	Mężczyźni	-2,74
Wiek	18–44 lata	-2,58
	45 lat i więcej	-3,34
Miejsce zamieszkania	Wieś	-2,90
	Miasto do 19 999	-3,12
	20 000 – 99 999	-3,37
	100 000 – 499 999	-2,77
	500 000 i więcej ludności	-2,75
Ocena własnych warunków materialnych	Złe	-2,72
	Średnie	-2,96
	Dobre	-3,05

Ponadto bardziej restrykcyjne nastawienie wobec uchylania się od płacenia podatków bądź też wyłudzenia pieniędzy od państwa koresponduje z przekonaniem, że uczciwe płacenie podatków jest formą patriotyzmu, że należy płacić podatki, gdyż z nich finansowane są ważne cele i potrzeby społeczne oraz że uchylanie się od płacenia podatków jest formą okradania współobywateli. Z kolei badani, dla których uchylanie się od płacenia podatków jest wyrazem zaradności, częściej skłonni są takie zachowania usprawiedliwiać i akceptować.

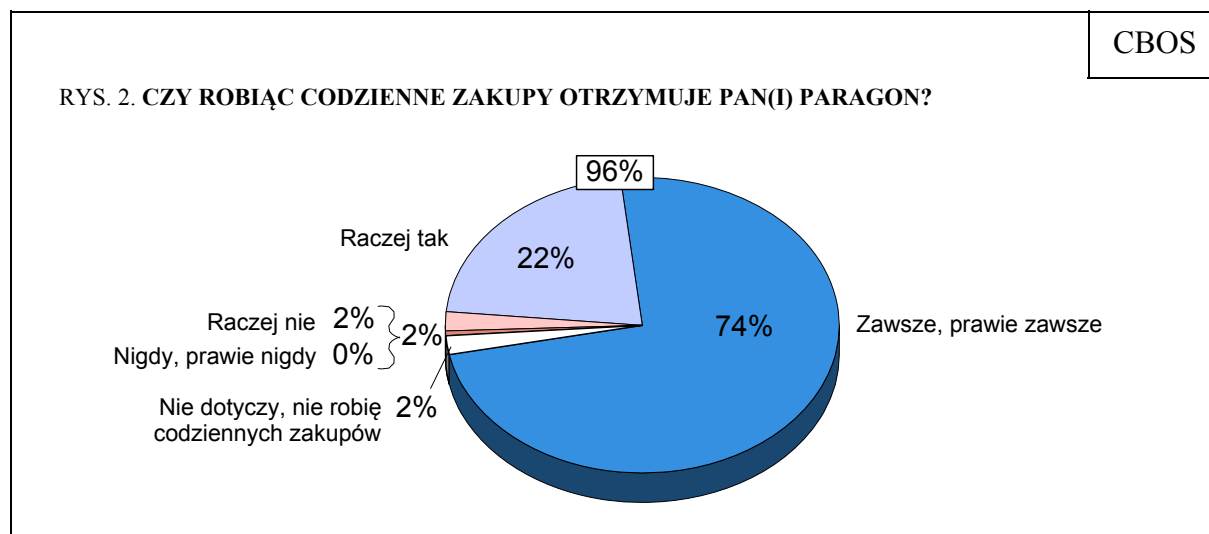
Tabela 4

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującymi stwierdzeniami?		Syntetyczny wskaźnik przyzwolenia na uchylanie się od płacenia podatków / wyludzenie pieniędzy od państwa na skali od -5 do +5
Uchylanie się od płacenia podatków jest wyrazem zaradności	Tak	-2,08
	Nie	-3,26
Uchylanie się od płacenia podatków jest formą okradania współobywateli	Tak	-3,20
	Nie	-1,31
W dzisiejszych czasach uczciwe płacenie podatków jest formą patriotyzmu	Tak	-3,30
	Nie	-2,26
Należy płacić podatki, gdyż z nich finansowane są ważne cele i potrzeby społeczne, np. bezpieczeństwo, służba zdrowia, szkolnictwo	Tak	-3,08
	Nie	-1,63

PATRIOTYZM GOSPODARCZY W CODZIENNYM ŻYCIU

W celu przeciwdziałania istnieniu szarej strefy od kilkunastu lat przeprowadzane są różnego rodzaju kampanie zachęcające do brania paragonów fiskalnych – dowodów sprzedaży potwierdzających, że sprzedawca odprowadza podatki.

Interesowały nas w tym kontekście dwie kwestie. Po pierwsze, jak często ankietowani nie otrzymują paragonów podczas codziennych zakupów, jaka jest skala transakcji „bez paragonu”, stanowiąca jeden ze wskaźników szarej strefy. Po drugie, jaki jest stan świadomości ankietowanych, czy przywiązują oni wagę do brania paragonów.

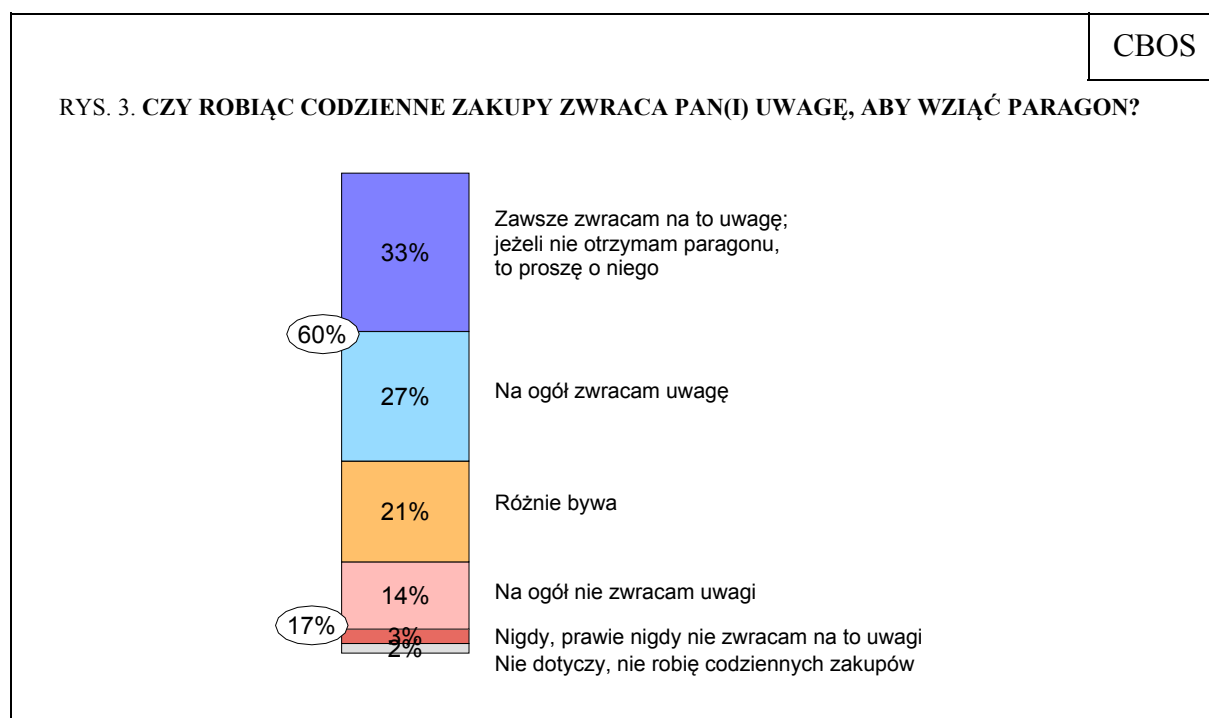

Jak się okazuje, niemal wszyscy badani (96%) deklarują, że podczas codziennych zakupów otrzymują paragony, w tym niemal trzy czwarte (74%) otrzymuje je prawie zawsze

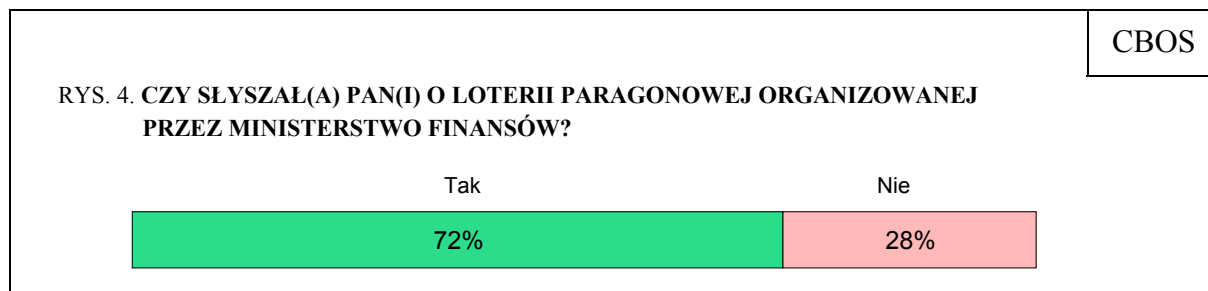
lub zawsze, pozostałe 22% na ogół je otrzymuje. Dwóch na stu ankietowanych twierdzi, że nie otrzymuje paragonów podczas codziennych zakupów.

Większość badanych (60%) deklaruje, że robiąc codzienne zakupy zwraca uwagę, aby wziąć paragon, przy czym co trzeci (33%) zawsze to robi, a jeśli nie otrzyma paragonu, to o niego prosi. Jedna piąta ankietowanych (21%) czasem przywiązuje do tego wagę, a czasem nie, natomiast nieznacznie mniejsza grupa (17%) nie zwraca na to uwagi.

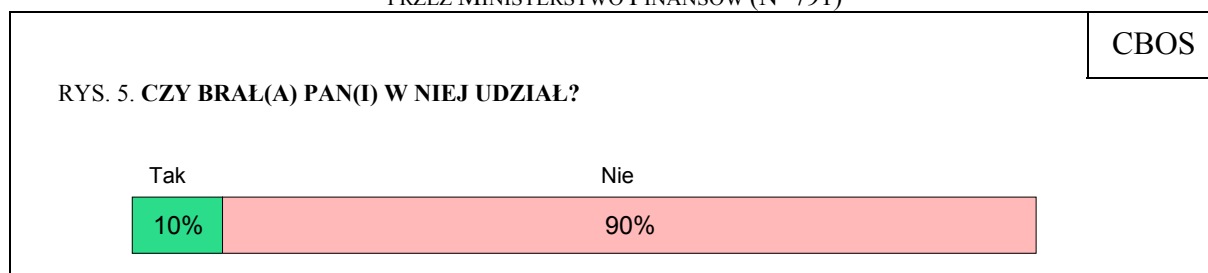
Do brania paragonów większą wagę przywiązują ci, którzy są lepiej wykształceni – im wyższy poziom wykształcenia, tym częściej badani deklarują, że podczas codziennych zakupów zwracają uwagę, aby wziąć paragon. Można również zauważyć, że do brania paragonów większą wagę przywiązują mieszkańcy miast niż wsi (zob. tabele aneksowe).

Interesowało nas również, ilu badanych słyszało o loterii paragonowej organizowanej przez Ministerstwo Finansów. Jak się okazuje, blisko trzy czwarte Polaków (72%) słyszało o tej loterii, a co dziesiąty spośród nich brał w niej udział.

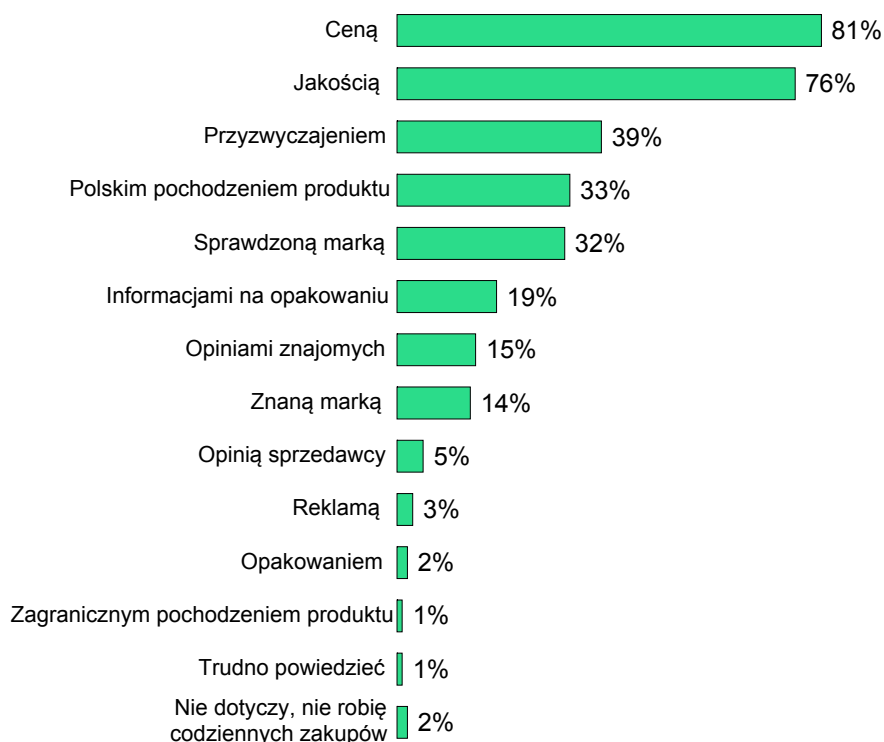
ODPOWIEDZI BADANYCH, KTÓRZY SŁYSZELI O LOTERII PARAGONOWEJ ORGANIZOWANEJ PRZEZ MINISTERSTWO FINANSÓW (N=791)

Relatywnie najlepiej poinformowani o loterii paragonowej są absolwenci wyższych uczelni (85% z nich słyszało o niej), mieszkańcy największych, ponadpółmilionowych miast (84%), badani o miesięcznych dochodach netto *per capita* 2000 zł i więcej (83%).

Kolejną kwestią, która w dyskusji publicznej na ogół wpisuje się w pojęcie patriotyzmu gospodarczego, jest kupowanie polskich produktów, wytwarzanych przez producentów zatrudniających Polaków, płacących podatki w Polsce. W naszym sondażu zapytaliśmy ankietowanych, czy podczas codziennych zakupów kierują się polskim pochodzeniem produktu. Z uzyskanych deklaracji wynika, że co trzeci badany robiąc codzienne zakupy kieruje się tym właśnie kryterium. Czynnikiem ten częściej niż pozostali uwzględniają respondenci mający co najmniej 45 lat, znajdujący się w relatywnie dobrym położeniu materialnym – o wyższych dochodach *per capita*, oceniający warunki materialne swoich gospodarstw domowych jako średnie lub dobre (zob. tabele aneksowe). Warto podkreślić, że polskie pochodzenie produktu jest kryterium wyboru równie ważnym jak sprawdzona marka. Natomiast niezmiennie od lat podczas codziennych zakupów Polacy najczęściej kierują się ceną i jakością.

RYS. 6. CZYM PRZEDE WSZYSTKIM KIERUJE SIĘ PAN(I) KUPUJĄC PRODUKTY
CODZIENNEGO UŻYTKU?

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać więcej niż jedną możliwość

Wprawdzie ogromna większość badanych uważa, że podatki są zbyt wysokie w stosunku do tego, co państwo zapewnia obywatelom, a pieniądze trafiające do budżetu często są nieracjonalnie wydawane, jednak niemal wszyscy są zdania, że podatki należy płacić, gdyż z nich finansowane są ważne cele i potrzeby społeczne. Większość badanych sądzi, że w dzisiejszych czasach uczciwe płacenie podatków jest formą patriotyzmu, a uchylanie się od ich płacenia postrzegane jest raczej jako forma okradania współobywateli niż jako wyraz zaradności. Spośród objętych badaniem zachowań związanych z uchylaniem się od płacenia podatków, bądź też wyłudzeniem pieniędzy od państwa, z największym potępieniem spotyka się wyłudzenie podatku VAT przez firmy, podawanie nieprawdziwych informacji w celu uzyskania świadczeń, które się nie należą, oraz rejestrowanie działalności

gospodarczej w „rajach podatkowych” przez osoby pełniące ważne funkcje publiczne. Co interesujące, ze znacznie mniejszą dezaprobatą odnoszą się badani do rejestrowania działalności gospodarczej w „rajach podatkowych” przez zwykłych obywateli. Podobne różnice w ocenach obserwujemy w przypadku pracy „na czarno”. Badani znacznie surowiej oceniają pracodawców zatrudniających kogoś „na czarno” niż pracowników podejmujących taką pracę. Spośród uwzględnionych w badaniu zachowań stosunkowo najmniej restrykcyjnie Polacy podchodzą do niepłacenia abonamentu radiowo-telewizyjnego, choć i to zachowanie znacznie częściej jest potępiane niż usprawiedliwianie.

Opracowała
Małgorzata OMYŁA-RUDZKA